

УДК 781.971

DOI <https://doi.org/10.32782/2224-0926-2026-2-57-8>

Крепак Костянтин Валерійович
заслужений діяч мистецтв України, професор,
доцент кафедри музичного мистецтва та хореографії факультету мистецтв,
Державний заклад "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"
<https://orcid.org/0009-0003-0192-2915>

ЖАНРОВА ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КОМПОЗИТОРСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

В статті досліджено процес жанрової переорієнтації в українській композиторській творчості, що відбувся після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року. Мета роботи полягає у виявленні та систематизації жанрових зрушень в академічній композиторській практиці воєнного періоду, аналізі нових жанрових моделей та визначенні їхніх функціональних характеристик на основі творчості конкретних авторів. Розглядаються твори О. Безбородька, В. Польової, С. Луньова, Р. Григоріва, З. Алмаші, Вс. Сіренка, М. Коломійця та інших композиторів, чия творчість засвідчує формування нових жанрових стратегій у відповідь на екзистенційний виклик війни. Методологія дослідження поєднує жанрово-типологічний, функціональний та контекстуальний методи аналізу музичних творів, що дозволяє розглянути жанрову динаміку у взаємозв'язку з соціокультурними умовами. Встановлено, що повномасштабна війна спричинила суттєву перебудову жанрової ієрархії в українській академічній музиці. Меморіальні, комеморативні та документальні жанри набули пріоритетного значення, витіснивши абстрактні інструментальні форми. Виокремлені чотири жанрові вектори (меморіально-реквіємальний, героїко-симфонічний, електроакустично-документальний та перформативно-ритуальний) відображають різні аспекти суспільної потреби: від вишанування загиблих та ритуалізації скорботи до героїчного самоствердження, документального свідчення та символічного спротиву. Кожен із цих векторів демонструє специфічні жанрові стратегії, що поєднують традиційні академічні форми з новими засобами виразності, зумовленими екстремальними умовами. Жанрова переорієнтація засвідчує трансформацію функції академічної музики від естетичної автономії до активної участі у процесах формування колективної пам'яті та культурної резистентності.

Ключові слова: композиторська творчість, українська композиторська творчість, жанрова переорієнтація, меморіальні жанри, комеморативні жанри, документальні жанри, академічна музика.

Krepak Konstantin. Genre reorientation of Ukrainian composers' creativity in conditions of full-scale war

The article examines the process of genre reorientation in Ukrainian composers' creativity, which took place after the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine on February 24, 2022. The purpose of the work is to identify and systematize genre shifts in academic composer practice of the war period, analyze new genre models and determine their functional characteristics based on the work of specific authors. The works of O. Bezborodko, V. Polyova, S. Lunyov, R. Hryhoriv, Z. Almasha, Vs. Sirenko, M. Kolomiets and other composers whose work testifies to the formation of new genre strategies in response to the existential challenge of war are considered. The research methodology combines genre-typological, functional and contextual methods of analyzing musical works, which allows us to consider genre dynamics in relation to socio-cultural conditions. It has been established that the full-scale war caused a significant

restructuring of the genre hierarchy in Ukrainian academic music. Memorial, commemorative and documentary genres gained priority, replacing abstract instrumental forms. The four genre vectors identified (memorial-requiem, heroic-symphonic, electroacoustic-documentary and performative-ritual) reflect different aspects of social need: from honoring the dead and ritualizing grief to heroic self-affirmation, documentary testimony and symbolic resistance. Each of these vectors demonstrates specific genre strategies that combine traditional academic forms with new means of expression caused by extreme conditions. Genre reorientation testifies to the transformation of the function of academic music from aesthetic autonomy to active participation in the processes of forming collective memory and cultural resistance.

Key words: *composer's work, Ukrainian composer's work, genre reorientation, memorial genres, commemorative genres, documentary genres, academic music.*

Вступ. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, розпочате 24 лютого 2022 року, стало переломним моментом для всіх сфер національного життя, зокрема для музичної культури. Українські композитори опинилися в ситуації, коли традиційні жанрові моделі виявилися недостатніми для відображення нового екзистенційного досвіду. Війна поставила перед академічною музикою питання про її суспільну функцію, здатність реагувати на катастрофу та формувати простір колективного переживання.

Історія музичного мистецтва засвідчує, що збройні конфлікти завжди виступали каталізатором жанрових зрушень. «Квартет на кінець часу» О. Мессіана (1941 року), написаний у концтаборі, «Воєнний реквієм» Б. Бріттена (1962 року), «Уцілілий з Варшави» А. Шенберга (1947 року) демонструють, як воєнний досвід породжує нові жанрові утворення, що виходять за межі усталених класифікацій. В українському контексті подібна трансформація відбувається на наших очах, проте її науковий аналіз залишається фрагментарним.

Актуальність дослідження зумовлена потребою у системному осмисленні жанрових процесів, що відбуваються в українській композиторській творчості під впливом воєнних реалій, а також необхідністю фіксації та аналізу нового корпусу творів, створених в останні роки.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження слугують композиторські твори, створені українськими авторами у період 2022–2026 років у відповідь на повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну. До аналітичного корпусу залучено симфонічні, камерні, електроакустичні та перформативні композиції О. Безбородька («Симфонія незламності», «Kommos 2022», «Ода неподоланим», «Сталь. Фіалка. Лють»), В. Польової («Vucha. Lacrimosa», перформанс «Трансформа»), С. Луньова («POST»), Р. Григоріва («Vox humana»), З. Алмаші («Місто Марії», «Переможна симфонія»), Вс. Сіренка (Симфонія № 3), М. Коломійця (опера «Матері Херсона»), О. Шмурака («Відповідь риб святому Антонію»). Додатковим матеріалом стали інформаційні звіти Національної спілки композиторів України за 2022–2024 роки, що фіксують прем'єрні виконання нових творів, а також наукові публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників, присвячені проблемам функціонування мистецтва в умовах воєнних конфліктів. Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні кількох взаємодоповнюючих підходів. Жанрово-типологічний метод застосовано для класифікації та систематизації жанрових зрушень у композиторській практиці воєнного періоду, що дозволило виокремити чотири жанрові вектори (меморіально-реквіємальний, героїко-симфонічний, електроакустично-документальний та перформативно-ритуальний). Функціональний метод

використано для визначення зміни суспільного призначення академічних жанрів в умовах війни, зокрема переходу від естетичної автономії до активної участі у процесах формування колективної пам'яті та культурної резистентності. Контекстуальний метод забезпечив розгляд жанрової динаміки у взаємозв'язку з соціокультурними умовами воєнного часу, що дало змогу встановити кореляцію між суспільними потребами та жанровими пріоритетами композиторів. Порівняльний метод залучено для зіставлення жанрових стратегій різних авторів, а також для виявлення спільних тенденцій і відмінностей у їхньому реагуванні на воєнну дійсність.

Результати. Повномасштабне вторгнення 2022 року спричинило безпрецедентну активізацію композиторської діяльності в Україні. Як зазначають дослідники, під час війни спостерігається відчутне зростання кількості прем'єрних виконань нових творів українських авторів як в Україні, так і за кордоном¹. Ця активізація супроводжується суттєвими змінами у жанровій палітрі, тематичній спрямованості та функціональному призначенні музичних творів.

Аналіз композиторського доробку останніх років дозволяє виокремити чотири основні жанрові вектори, кожен з яких відповідає певній соціокультурній потребі воєнного часу: меморіально-реквіємальний, героїко-симфонічний, електроакустично-документальний та перформативно-ритуальний.

Меморіально-реквіємальний вектор є найбільш масштабним за кількістю створених творів. Жанри реквієму, ляментатії, «плачу», «меморіалу» («пам'яті») набули безпрецедентного поширення в композиторській практиці воєнного періоду. Це є закономірним явищем, бо потреба у вшануванні загиблих, ритуалізації скорботи та створенні простору для колективного оплакування стала одним із найгостріших культурних запитів суспільства.

Одним із найбільш промовистих зразків цього вектору є «Bucha. Lacrimosa» В. Польової, написана для скрипки та камерного оркестру та присвячена жертвам масових убивств у Бучі. У цьому творі жанр «плачу», традиційно пов'язаний із заупокійною літургійною традицією, переноситься у площину сучасного документального свідчення. Скрипка виконує функцію індивідуального голосу, що протистоїть оркестровій масі, моделюючи ситуацію окремої людської долі в контексті колективної трагедії. Важливо зазначити, що В. Польова вже мала досвід реакції на суспільні потрясіння, в її перформансі «Трансформа» вперше було представлено рефлексію на події Майдану 2014 року, а у 2023 році творча команда оновила його, реагуючи на повномасштабну війну².

Меморіальна лінія простежується також у творчості З. Алмаші, чий твір «Місто Марії» для камерного оркестру, присвячений зруйнованому Маріуполю, широко виконується на міжнародних концертних майданчиках³. Композитор обирає камерний склад як засіб інтимізації масштабної трагедії, на відміну від симфонічної масивності, камерне звучання передає відчуття крихкості та вразливості. Цей жанровий вибір виявляється свідомою стратегією, адже камерність таких інструментальних плачів дозволяє зберегти особистісний вимір скорботи, уникаючи патетичної генералізації.

¹ Українські композитори на культурному фронті (березень 2023). Національна спілка композиторів України. URL: <https://composersukraine.org/> (дата звернення: 12.03.2026).

² В Українському домі пройде перформанс «Трансформа» на музику Вікторії Польової. URL: <https://lb.ua/culture/2023/02/07/545025> (дата звернення: 06.03.2026).

³ Українські композитори на культурному фронті (квітень 2024). Національна спілка композиторів України. URL: <https://composersukraine.org/> (дата звернення: 13.02.2026).

Характерною рисою меморіально-реквісимального вектору є поєднання різних традицій вшанування, що простежується на рівні конкретних авторських стратегій. Зокрема, уже сама назва «Bucha. Lacrimosa» В. Польової містить пряме відсилання до частини заупокійної меси («Lacrimosa dies illa» з секвенції «Dies irae»), тобто до канонічної структури західноєвропейського реквієму. Водночас інтонаційна будова сольної скрипкової партії тяжіє до вільної мелодичної лінії, що нагадує архаїчне голосіння з характерними низхідними секундовими зітханнями та нерегулярною ритмікою. Подібне накладання двох традицій спостерігається й у «Місті Марії» З. Алмаші, де формальна структурна логіка камерного оркестрового письма, властива європейській академічній традиції, поєднується з бурдонною фактурою та модальним ладом, характерними для народного інструментального музикування⁴. Таким чином, меморіально-реквісимальний вектор воєнного часу формує жанровий синтез, в якому ритуальна глибина народної традиції доповнюється структурною виразністю академічної форми, що забезпечує водночас культурну ідентифікацію та транскультурну зрозумілість для міжнародної аудиторії.

Героїко-симфонічний вектор представлений масштабними оркестровими творами, що осмислюють воєнну дійсність у категоріях героїчного протистояння, національної незламності та боротьби. Цей напрям має найглибшу історичну традицію в європейській музиці й водночас виявляє найбільшу внутрішню суперечливість. Яскравим зразком є «Симфонія незламності» О. Безбородька, п'ятичастинний симфонічний цикл із програмними назвами частин («Мрія», «Пошесть», «Попіл», «Воля», «Птах»). Композитор застосовує метод цитатно-алюзійного протиставлення, українські музичні символи (зокрема алюзія на фортепіанну п'єсу «Мрія» М. Лисенка) протиставляються гротескно трансформованим мелодіям російського походження. Такий прийом демонструє, що героїко-симфонічний жанр воєнного часу будується на принципі семантичної поляризації, де музичні цитати виконують функцію ідентифікаційних маркерів конфлікту⁵.

Водночас «Kommos 2022» О. Безбородька репрезентує іншу грань героїчного жанру, ближчу до античної традиції коммосу як діалогу між героєм і хором, між індивідуальним і колективним переживанням. Цей твір засвідчує, що композитор працює з різними модусами героїчного висловлювання, варіюючи жанрові рамки залежно від художнього задуму.

Симфонія №3 Вс. Сіренка, яка присвячена захисникам України та позиціонується як безпосередня реакція на повномасштабне вторгнення⁶, є ще одним прикладом героїко-симфонічного мислення воєнного часу. У цьому контексті важливо підкреслити, що Вс. Сіренко належить до молодого покоління українських композиторів, для яких війна стала визначальним творчим імпульсом, а симфонічний жанр виявився найадекватнішою формою для вираження масштабу переживання. Проте героїко-симфонічний вектор потребує критичного осмислення. Як зазначає І. Тукова, роботи, створені під час війни в Україні, забезпечують чуттєву взаємодію з реальністю та її конструювання,

⁴ Сподаренко В. М. Фольклорні й неофольклорні тенденції акордеонно-баянної творчості сучасних українських композиторів. *Українське мистецтвознавство*. 2012. № 12, С. 133–139.

⁵ Цап Г. В., Ковальчук М. М., Єфименко Н. М. Педагогічний потенціал трансформації змістово-стильових доміант репертуару українських поп-співаків часів повномасштабної війни. *Мідж сучасного педагога*. 2025. № 1 (214), С. 78–85.

⁶ Українські композитори на культурному фронті (квітень 2024). Національна спілка композиторів України. URL: <https://composersukraine.org/> (дата звернення: 13.02.2026).

сприяючи формуванню національної пам'яті⁷. Водночас існує ризик того, що героїчна тематика може призводити до спрощення художньої образності, зводячи складну реальність до бінарної опозиції. Аналіз творів цього жанру свідчить, що найбільш переконливі художні результати досягаються там, де героїчний пафос поєднується з рефлексією, де перемога подається через призму втрати, а сила – через вразливість.

Електроакустично-документальний вектор є, мабуть, найбільш інноваційним з точки зору жанротворення. Він пов'язаний із залученням реальних звуків війни (сирен, вибухів, голосів) у композиторську тканину твору, що формує нову жанрову модель на перетині мистецтва та документалістики. Яскравим прикладом є електроакустична композиція «POST» С. Луньова, що поєднує візуальний та звуковий ряди, асоційовані зі страхітлями війни (звуки ракет, що падають, перезаряджання зброї, крики, відчуття жаху). Як зазначає Дж. Кларк, музика в умовах війни стає формою «звукового ландшафту», що не лише фіксує реальність, а й створює простір для резиліентності та колективного осмислення травми⁸. Електроакустична природа композиції Луньова дозволяє створити простір, в якому межа між мистецьким твором і документальним свідченням виявляється принципово розмитою.

Цей вектор продовжує лінію електроакустичних експериментів, започатковану в українській музиці А. Загайкевичем та іншими композиторами⁹, проте надає їм принципово нового функціонального навантаження. Якщо в довоєнний період електроакустика використовувалася переважно як засіб тембрового збагачення та просторового моделювання, то в умовах війни вона перетворюється на інструмент документального свідчення, фіксації травматичного досвіду та його мистецького переосмислення. Звук ракети, що падає, перестає бути абстрактним ефектом і набуває конкретного семантичного навантаження, пов'язаного з колективним досвідом цілого народу.

Перформативно-ритуальний вектор охоплює твори, в яких жанрова специфіка визначається способом виконання та взаємодією з контекстом. Це жанри-дії, жанри-ритуали, що передбачають особливий тип комунікації між виконавцями, слухачами та простором. «Vox humana» Р. Григоріва, написана для фрагмента ракети (РСЗВ БМ-27 «Ураган») та камерного оркестру, є безпрецедентним прикладом цього вектору. Знаряд, який був інструментом знищення, перетворюється на музичний інструмент. Жанрово твір знаходиться на перетині концерту, перформансу та акціонізму, що засвідчує розмивання традиційних жанрових кордонів¹⁰.

Опера «Матері Херсона» М. Коломійця являє собою ще одну форму перформативно-ритуального жанру, де оперна форма стає засобом документування конкретних воєнних подій. Оперний жанр, традиційно пов'язаний з умовністю та стилізацією, набуває документальної функції, перетворюючись на музичне свідчення. Подібна жанрова трансформація споріднена з тенденціями документального театру, проте реалізована засобами музичної мови.

⁷ Tukova I. Vox Humana of War: Ukrainian Art Music as a Mode of Resistance (2022-24). *Musicology Today*. 2024. № 21 (1), P. 3-11. DOI: 10.2478/muso-2024-0002.

⁸ Clark J. N. Music, resilience and 'soundscaping': Some reflections on the war in Ukraine. *Cultural Sociology*. 2023. № 17 (1), P. 118-135. DOI: 10.1177/17499755231151216.

⁹ Бондаренко А. Просторова локалізація акустичних подій в електронній музиці: досвід дослідження. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 34, С. 26–30

¹⁰ Tukova I. Vox Humana of War: Ukrainian Art Music as a Mode of Resistance (2022-24). *Musicology Today*. 2024. № 21 (1), P. 3–11. DOI: 10.2478/muso-2024-0002.

Жанрова переорієнтація воєнного часу відбувається у контексті ширших процесів, характерних для української музичної культури останніх десятиліть. Зокрема, звернення до архаїчних жанрових моделей (голосіння, плач, обрядова пісня) кореспондує з неофольклористичними тенденціями, які активно розвивалися в українській композиторській творчості ще до війни¹¹. Війна надала цим тенденціям нового імпульсу та нового змістовного наповнення, архаїчний жанр голосіння, раніше осмислюваний переважно в етнографічному або стилістичному вимірі, набуває екзистенційної актуальності як адекватна форма для вираження масової скорботи.

Висновки. Дослідження жанрової переорієнтації в українській композиторській творчості воєнного періоду дозволяє констатувати, що повномасштабна війна спричинила глибоку перебудову жанрової ієрархії та функціонального призначення академічної музики.

Виокремлені чотири жанрові вектори (меморіально-реквіємальний, героїко-симфонічний, електроакустично-документальний та перформативно-ритуальний) відображають різні аспекти суспільної потреби від вшанування загиблих та ритуалізації скорботи до героїчного самоствердження, документального свідчення та символічного спротиву. Кожен із цих векторів демонструє специфічні жанрові стратегії, що поєднують традиційні академічні форми з новими засобами виразності, зумовленими екстремальними умовами.

Встановлено, що жанрова переорієнтація супроводжується кількома ключовими тенденціями:

- посиленням програмності та конкретизації змісту;
- функціональною адаптацією жанрів до нових соціокультурних потреб;
- міжжанровою гібридизацією;
- зростанням міжнародної комунікативної функції музики.

Ці тенденції засвідчують трансформацію функції академічної музики від естетичної автономії до активної участі у процесах формування колективної пам'яті та культурної резистентності.

Водночас жанрова переорієнтація містить внутрішні суперечності, зокрема ризик жанрової монотонності та спрощення художньої образності під тиском патріотичних очікувань. Найбільш переконливі художні результати досягаються у тих творах, де тематична конкретність поєднується з жанровим новаторством, а героїчний або скорботний модус доповнюється рефлексією, іронією або метафізичною глибиною.

Отже, жанрова переорієнтація в українській композиторській творчості воєнного часу є закономірним і багатовимірним процесом, що засвідчує як здатність академічної музики реагувати на екзистенційні виклики, так і потенціал українських композиторів створювати нові форми мистецького висловлювання у найскладніших умовах. У цьому полягає значення досліджуваного процесу як для розуміння сучасного стану національної музичної культури, так і для осмислення ширших закономірностей функціонування мистецтва в умовах воєнних конфліктів.

¹¹ Чабаненко Н. А. Неофольклоризм як стильовий напрям в композиторській творчості ХХ ст. *Культура і сучасність*. 2019. № 2, С. 137–141. DOI: 10.32461/2226-0285.2.2019.190624.

Література

1. Бондаренко А. Просторова локалізація акустичних подій в електронній музиці: досвід дослідження. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 34, С. 26–30. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/34-1-4>.
2. В Українському домі пройде перформанс «Трансформа» на музику Вікторії Польової. URL: <https://lb.ua/culture/2023/02/07/545025> (дата звернення: 06.03.2026).
3. Клещова О. Український пісенний дискурс: сучасні символи. *Лінгвістика*. 2023. № 2 (48), С. 83–97. <https://doi.org/10.12958/2227-2631-2023-2-48-83-97>.
4. Сподаренко В. М. Фольклорні й неофольклорні тенденції акордеонно-баянної творчості сучасних українських композиторів. *Українське мистецтвознавство*. 2012. № 12, С. 133–139.
5. Тормахова А. М. До проблеми взаємодії мистецтва та політики в контексті сучасної культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 2, С. 64–68.
6. Тормахова А. Мистецькі практики під час війни: український вимір. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2022. № 40, С. 70–75. <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi40.547>.
7. Українські композитори на культурному фронті (березень 2023). Національна спілка композиторів України. URL: https://composersukraine.org/index.php?id=27&tx_ttnews%5Btt_news%5D=328&cHash=c54a65c745fd4fd06b556d49a058a9f5 (дата звернення: 12.03.2026).
8. Українські композитори на культурному фронті (квітень 2024). Національна спілка композиторів України. URL: https://composersukraine.org/index.php?id=27&tx_ttnews%5Btt_news%5D=330&cHash=50266d62f90fdc58104cb96b14187c36 (дата звернення: 13.02.2026).
9. Цап Г. В., Ковальчук М. М., Єфименко Н. М. Педагогічний потенціал трансформації змістово-стильових доміант репертуару українських поп-співаків часів повномасштабної війни. *Новітні педагогічні практики сучасних закладів освіти*. 2025. № 6 (225), С. 141–145. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-6\(225\)-141-145](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-6(225)-141-145).
10. Чабаненко Н. А. Неофольклоризм як стильовий напрям в композиторській творчості ХХ ст. *Культура і сучасність*. 2019. № 2, С. 137–141. <https://doi.org/10.32461/2226-0285.2.2019.190624>.
11. Clark J. N. Music, resilience and ‘soundscaping’: Some reflections on the war in Ukraine. *Cultural Sociology*. 2023. № 17 (1), P. 118–135. <https://doi.org/10.1177/17499755231151216>.
12. Tukova I. Vox Humana of War: Ukrainian Art Music as a Mode of Resistance (2022-24). *Musicology Today*. 2024. № 21 (1), P. 3–11. <https://doi.org/10.2478/muso-2024-0002>.

Дата першого надходження статті до видання: 27.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0

